

POCZĄTKI ORGANIZACJI ŻYCIA KOŚCIELNEGO I ROZWÓJ SIECI PARAFIALNEJ NA ŻYWIECCZYŹNIE

1. Powstanie i organizacja diecezji krakowskiej

Wiek XI i XII to okres formowania się w Polsce struktur kościelnych. Kościół w Polsce składał się z metropolii w Gnieźnie oraz biskupstw w Poznaniu, Krakowie, Kołobrzegu, Wrocławiu i Płocku. Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt, że od początku organizacja kościelna w Polsce miała metropolię. Po przeniesieniu dworu książęcego do Krakowa wzrosło znaczenie biskupów krakowskich i zarysowały się początki rywalizacji Gniezna i Krakowa. W Gnieźnie istniał kult św. Wojciecha, a w Krakowie postarano się o wprowadzenie lokalnego kultu św. Floriana, którego relikwie sprowadzono uroczyście w 1184 r. z Rzymu. Na przełomie XII i XIII wieku rozwinął się także kult św. Stanisława biskupa¹.

Z kroniki Thietmara wynika, że biskupstwo krakowskie nie zostało utworzone wraz z prowincją kościelną polską w 1000 roku, ale tak jak biskupstwa wrocławskie i kołobrzesckie, zostało nowo założonemu arcybiskupstwu podporządkowane. Tradycja Kościoła krakowskiego zdaje się uzasadniać takie sformułowanie Thietmara. Przechowała ona imiona dwóch nauczycieli wiary na ziemi Wiślan w X wieku. Byli to Prohor i Prokulf, którzy znaleźli się w wykazie biskupów krakowskich przed Popponem².

Dzielnica krakowska jako jedna z pierwszych zetknęła się z chrześcijaństwem. W żywocie św. Metodego napisano „o potężnym księciu siedzącym w Wiślech, który urągał chrześcijanom i szkody im wyrządzał”³. Święty Metody nakłaniał księcia Wiślan do przyjęcia wiary chrześcijańskiej. Po śmierci Metodego z polecenia papieża Jana IX wyświęcono arcybiskupa dla Moraw i nadto trzech sufraganów. Zdaniem profesora Abrahama działalność jednego z tych biskupów sięgała okolic Krakowa. Zdaniem Maciejowskiego i Podkańskiego

biskup ten sprawował działalność chrześcijańską w kraju Wiślan, który później przejęła diecezja⁴. Po upadku państwa wielkomorawskiego chrześcijaństwo w tych stronach zostało znacznie osłabione. Poppon był pierwszym biskupem w Krakowie po utworzeniu za sprawą Bolesława Chrobrego w 1000 roku diecezji krakowskiej. Z jej utworzeniem można łączyć upadek wspomnianej diecezji morawskiej, która należała do prowincji mogunckiej⁵. W XIV w. diecezja krakowska była największą diecezją na terenie Polski. Obejmowała ona obszar 54 200 km² i liczyła ok. 367 tysięcy mieszkańców. Ogromne terytorium diecezji krakowskiej pozostawało nie zmienione do 1770 r. Należały do niej województwa: krakowskie, sandomierskie, lubelskie i księstwa: oświęcimskie, zatorskie, siewierskie, część księstwa cieszyńskiego i raciborskiego, państwo pszczyńskie i starostwo spiskie. W 1711 r. było w diecezji 950 parafii.

Wskutek pierwszego rozbioru Polski po zajęciu Galicji przez Austrię nastąpiły zmiany w granicach diecezji. Część diecezji krakowskiej leżąca na prawym brzegu Wisły i znajdująca się pod panowaniem Austrii została odcięta i z tych terenów dekretem z dnia 20 września 1783 r. cesarz Józef II samowolnie utworzył diecezję tarnowską. Dopiero później, w 1786 r., papież Pius VI erygował biskupstwo tarnowskie⁶. W zaborze austriackim diecezja tarnowska przechodziła różne koleje losu, była likwidowana i erygowana ponownie. Stolica znajdowała się przez pewien czas w Tyńcu, następnie została przeniesiona do Tarnowa. W latach 1851-1885 rządził diecezją tarnowską biskup Józef Alojzy Pukalski, były proboszcz z Żywca. Tak więc Żywiecczyzna pozostawała w diecezji tarnowskiej od 1785 do 1880 roku, kiedy to kilka dekanatów, a w nich również żywiecki, powróciło do diecezji krakowskiej.

Od 1880 r. Żywiecczyzna znalazła się ponownie w diecezji krakowskiej i dopiero czasy współczesne przyniosły następną zmianę. Jan Paweł II bullą *Totus Tuus Poloniae Populus* z dnia 25 marca 1992 r. z wydzielonego terenu archidiecezji krakowskiej i diecezji katowickiej utworzył diecezję bielsko-żywiecką. Równocześnie papież mianował pierwszego biskupa ordynariusza nowo powstałej diecezji ks. prałata Tadeusza Rakoczego. Obecnie diecezja bielsko-żywiecka liczy 202 parafie zorganizowane w dwudziestu dekanatach. Przy tym ostatnim podziale organizacyjnym kilka parafii regionu żywieckiego pozostało w Archidiecezji Krakowskiej.

Intensywny rozwój społeczeństwa polskiego wpłynął decydująco na rozwój sieci parafialnej. Wskazuje na to zwiększenie liczby parafii z tysiąca około 1200 r. do trzech tysięcy ok. 1300 roku⁷. Oczywiście rozwój ten zależny był od ogólnej sytuacji osadniczej i nie dokonywał się równomiernie na wszystkich obszarach Polski. Na terenach gęsto zaludnionych organizacja parafialna powstawała szybciej i wcześniej aniżeli tam, gdzie osadnictwo docierało później.

Wielkość okręgów parafialnych zależała od środowiska, w którym powstawała świątynia. W XII w. Śląsk wraz z Czechami i Morawami był terenem najbar-

Początki organizacji życia kościelnego i rozwój sieci parafialnej na Żywiecczyźnie

dziej zagęszczonej sieci parafialnej w Europie środkowej. Okręg parafialny na tym terenie obejmował nawet 20-25 km². W diecezjach polskich okręgi parafialne bywały dwukrotnie lub nawet trzykrotnie większe. Parafie składały się z kilku lub kilkunastu wsi. Można przypuszczać, że pierwsze parafie powstające na Żywiecczyźnie były bardzo rozległe. Przynależność osady do danej parafii określona była od Soboru Laterańskiego IV prawem tzw. przymusu parafialnego. Dotyczył on obowiązku spełniania określonych praktyk religijnych wyłącznie w kościele parafialnym. Ten ważny element prawnego ustroju parafialnego został wprowadzony w 1215 r., w Polsce zaś przypomniany przez statuty legata Filipa z 1279 roku⁸.

W związku z rozbudową organizacji parafialnej nastąpił wzrost liczby duchowieństwa. Potrzebny był nadzór władz kościelnych nad coraz liczniejszym klerem i jego pracą duszpasterską. Nastąpiła rozbudowa struktur kościelnych ponadparafialnych: archidiaconatów i dekanatów, służących do kontroli parafii i umocnienia ich oddziaływania. System okręgów archidiaconalnych z określonymi okręgami jurysdykcyjnymi pojawił się na terenie diecezji krakowskiej już pod koniec XII wieku⁹.

Archidiaconat znany w diecezji krakowskiej od 1166 r. odgrywał ważną rolę. Był jednym z najważniejszych urzędów kościelnych, pierwszym po biskupstwie i obok biskupa głównym w zarządzaniu diecezją. Początkowo w diecezji był jeden archidiacon. Później na czele okręgów, na które zwykle były podzielone diecezje, stało kilku archidiaconów. Każda diecezja dzieliła się na archidiaconaty, te zaś na dekanaty i parafie. Dekanat żywiecki należał do archidiaconatu krakowskiego. Do głównych zadań archidiacona należała wizytacja podległych mu parafii, troska o kult religijny i dyscyplinę moralną kleru¹⁰. Podział diecezji na archidiaconaty dawał większe możliwości sprawnego funkcjonowania diecezji bez uszczerbku dla kościelnej władzy biskupów. Po pierwszym rozbiórze Polski organizacja archidiaconalna nie utrzymała się długo, a kres jej położyły rządy józefińskie. W nowo uformowanym terytorium diecezji krakowskiej w 1895 r. nie było już podziału na archidiaconaty¹¹.

Oprócz podziału na archidiaconaty, mniejszymi okręgami administracji kościelnej były dekanaty. Uformowanie się instytucji dekanalnej w Kościele polskim dokonało się w XIII w. Informacje o dekanatach w diecezji krakowskiej, które nazwano „*decani rurales*”, pochodzą z 1240 r. *Vita minor* św. Stanisława przypisuje utworzenie dekanatów gorliwości pasterskiej św. Stanisława¹². Dekanaty obejmowały przeważnie po kilkanaście parafii, niekiedy więcej. Nazwa dekanatu wywodziła się od najznacniejszej parafii w dekanacie, względnie od imienia parafii. Na stanowisko dziekana powoływano najgodniejszego spośród księży dekanalnych. Do zadań dziekana należał nadzór nad życiem i pracą duszpasterską duchowieństwa w dekanacie, nad kościołami i beneficjami, wykonywanie zarządzeń biskupa i archidiacona, opieka nad księżmi chorymi i grzebanie

zmarłych księży, wprowadzanie na urzędy nowych proboszczów, przeprowadzanie wizytacji parafii w dekanacie oraz urządzanie raz lub dwa razy w roku kongregacji dekanalnej¹³.

Do roku 1644 cała Żywiecczyzna należała do dekanatu oświęcimskiego. W skład tego dekanatu wchodziły następujące kościoły i parafie:

1. Oświęcim – oppidum	14. Rychwałd	27. Lipnik
2. Włosienica filia	15. Łękawica	28. Komorowice
3. Grodziec	16. Gilowice	29. Bastwina
4. Osiek alias Zajfreddy	17. Ślemi	30. Kozy
5. Witkowice	18. Jeleśnia	31. Stara Wieś
6. Wilamowice Antiqua	19. Cięcina	32. Giraltowice
7. Wilamowice Nova	20. Rajcza	33. Jawiszowice
8. Pisarzowice	21. Milówka	34. Dankowice
9. Bielany	22. Rydziechowy	35. Bulowice
10. Kęty oppidum	23. Lipowa	36. Poręba
11. Czaniec	24. Łodygowice	37. Nidek ¹⁴
12. Żywiec Nova – oppidum	25. Wilkowice	
13. Żywiec Antiqua	26. Mikuszowice	

Uwieńczeniem działalności organizacyjno-duszpasterskiej w tym rejonie było wydzielenie górskich parafii dekanatu oświęcimskiego i utworzenie nowego dekanatu żywieckiego. Utworzył go biskup krakowski Piotr Gembicki dekretem z dnia 21 października 1644 roku. Przyczyną utworzenia nowego dekanatu była duża odległość z Żywca do Oświęcimia. Dekanat żywiecki powstał z inicjatywy księdza Stanisława Kaszkowica, który uprzednio piastował godność dziekana oświęcimskiego, a od 1644 r. został pierwszym dziekanem żywieckim¹⁵. Do nowo utworzonego dekanatu żywieckiego przydzielono parafie: Żywiec, Stary Żywiec, Rychwałd, Ślemień, Jeleśnię, Milówkę, Radziechowy, Łodygowice, Lipnik, Komorowice i Bestwinę. Ksiądz Stanisław Kaszkowic był w tym czasie plebanem radziechowskim i łodygowickim, a proboszczem żywieckim był ks. Stanisław Bloch. W 1785 r. dekanat żywiecki liczył 15 parafii¹⁶.

W wiele lat później (15.IX.1964) dekanat żywiecki podzielono na dwie części Żywiec-Północ i Żywiec-Południe. Obecnie parafie Żywiecczyny wchodzą w skład następujących dekanatów: żywieckiego, milowskiego, radziechowskiego, łodygowickiego, jeleśniańskiego, kęckiego i suskiego.

2. Rozwój sieci parafialnej na Żywiecczyźnie

Jednym z ważniejszych przejawów rozwoju życia religijnego było powstanie sieci parafialnej i budowa świątyń, co również charakterystyczne było dla Żywiecczyzny. Budowa kościołów i tworzenie ośrodków duszpasterskich, a później parafii, były w dużej mierze wynikiem działalności ludności miejscowej. Powstawanie sieci parafialnej było również pozytywną odpowiedzią władzy diecezjalnej i wyrazem troski o życie religijne mieszkańców diecezji. Niejednokrotnie były to także inicjatywy możnowładców, którzy pragnęli zapewnić opiekę duszpasterską swoim poddanym. Wśród opracowań na temat historii Kościoła na Żywiecczyźnie nie ma osobnej publikacji dotyczącej problemu kształtowania się sieci parafialnej. Okazjonalnie jedynie pisali o tym Franciszek Lenczowski¹⁷ i Jerzy Szablowski. Ten ostatni rozwojem sieci parafialnej zajmował się marginalnie opracowując temat sztuki sakralnej na Żywiecczyźnie¹⁸.

Już w wykazie świętopietrza z lat 1325-1327 Żywiec został wymieniony jako miejscowość będąca siedzibą parafii¹⁹. Kościół w Żywcu, wspomniany w źródłach na początku XIV wieku, prawdopodobnie istniał już pod koniec XIII wieku, przed lokacją tego miasta na prawie magdeburskim. Najstarsza informacja o parafii żywieckiej znana jest więc z lat 1325-1327, a o samym Żywcu jako oppidum (miasto) z roku 1327²⁰. W źródłach tych wzmiankowany był najprawdopodobniej kościół w Starym Żywcu²¹. Była to osada położona około 3 km w kierunku północnym od nowego miasta. Lokacja nowego miasta przypadła prawdopodobnie na rządy księcia oświęcimskiego Kazimierza (1414-1443)²². Kościół parafialny pod wezwaniem Narodzenia NPM wybudowany w nowym mieście, położony między rynkiem a zamkiem, sięga swymi początkami pierwszej połowy XV w. Wawrzyniec i Jan Komorowscy w latach 1515-1542 znacznie rozbudowali kościół przez podwyższenie murów i przedłużenie prezbiterium i nawy²³.

W drugiej połowie XIV w. na terenie Żywiecczyzny znajdowało się 13 kościołów. Dziesięć z nich było zbudowanych z drewna, a trzy były murowane²⁴. W wieku XVII i XVIII wybudowano 5 nowych kościołów drewnianych. Równocześnie dwa stare, w Jeleśni i Rychwałdzie, zostały rozebrane, a na ich miejsce wybudowano świątynie murowane. Dopiero w XIX wieku na miejsce pozostałych kościołów drewnianych wzniesiono murowane w Milówce (1834-1839), w Ślemieniu (1843-1945), w Rajczy (1890), w Lipowej (1896), w Żywcu Przemienienia Pańskiego (1850-1856) oraz św. Marka (1855)²⁵. Stare zabytkowe kościółki drewniane zachowały się jedynie jeszcze w Łodygowicach, Cięcinie, Gilowicach, Mikuszowicach i Lachowicach.

Stosunki kościelne na Żywiecczyźnie pod koniec XVI w. przedstawiają akta wizytacyjne prepozyta tarnowskiego Krzysztofa Kazimirskiego, biskupa nominata kijowskiego. Z polecenia biskupa krakowskiego Jerzego Radziwiłła wizytował on w 1598 r. dekanaty: oświęcimski i zatorski²⁶. Księstwa Oświęcimskie

i Zatorskie były w XVI w. terenem silnego oddziaływania nowych wyznań religijnych, zwłaszcza luteranizmu. W Księstwie Oświęcimskim przyjmowali go nawet chłopci. Szczególnie rozpowszechnił się on w miejscowościach, w których mieszkała ludność narodowości niemieckiej. Przynależność do luteranizmu Krzysztofa Komorowskiego, właściciela dóbr żywieckich, odbiła się ujemnie na stosunkach kościelnych w Żywiecczyźnie. W samym mieście Żywcu jedna ze świątyń przejęta została przez luteranów. Podobnie było i w innych miejscowościach.

W tym czasie w dekanacie oświęcimskim istniały 33 kościoły. Protestanci przejęli 9 kościołów i jedną kaplicę. W trzynastu parafiach nie było proboszczów katolickich²⁷. W tej sytuacji biskup krakowski, Jerzy Radziwiłł, podjął dzieło przywracania w tej okolicy katolicyzmu. Celowi temu miała służyć także wizytacja przeprowadzona przez Krzysztofa Kazimirskiego, która dała rozeznanie usytuowania sił reformacji na terenie Żywiecczyzny, a także utwierdziła wiernych w katolicyzmie. Poprzez zachętę do sumiennego wypełniania obowiązków duszpasterskich przez duchowieństwo wizytator chciał wzmocnić siłę oddziaływania Kościoła katolickiego. Zadanie to stało się możliwe do wykonania, gdyż luteranizm przyjął się w Żywiecczyźnie raczej powierzchownie i utracił wkrótce poparcie Komorowskich. Sytuacja zmieniła się na korzyść Kościoła katolickiego już za czasów Mikołaja Komorowskiego i Królowej Konstancji, która w 1628 r. zatroszczyła się o ufundowanie nowych parafii (Miłowka, Jeleśnia) i poprawę uposażenia starych parafii.

Założenie pierwszych parafii w Żywcu i Gilowicach przypadło na przełom XIII i XIV wieku. W tym samym czasie powstała parafia w Wilkowicach. Nieco później w drugiej połowie XIV w. Powstały parafie w Łodygowicach i Cięcynie, a w XV w. siedzibami parafii zostały Lipowa, Radziechowy i Rychwałd. W wieku XVI powstały kolejne parafie w Czańcu i Jeleśni, a w XVII i XVIII w Miłowce, Sucheju, Ślemieniu i Szczyrku. Wiek XIX przyniósł utworzenie parafii w Koszarawie, Rajczy, Międzybrodziu Bialskim, Straconce, Mikuszowicach Krakowskich i Lipowej. W wieku XX nastąpił ogromny rozwój sieci parafialnej. Dość wspomnieć, że w tym czasie powstało na terenie Żywiecczyzny kilkadziesiąt nowych ośrodków parafialnych.

Należy również podkreślić, że niektóre ośrodki były reerygowane, gdyż zjawisko tworzenia parafii i zanikania ich przez włączanie do sąsiednich wskutek przemian ludnościowych i niedostatku środków utrzymania, znane jest w XV i XVI wieku, szczególnie na terenach górskich²⁸.

Dokładniejsze dane o powstawaniu parafii na Żywiecczyźnie przedstawiono w poniższej tabeli według układu chronologicznego.

Należy także dodać, iż nie przeprowadzono specjalnych badań nad datami erygowania parafii (szczególnie tych najstarszych) w poszczególnych miejscowościach. Daty te zostały podane w oparciu o katalogi i informatory kościelne archidiecezji krakowskiej i diecezji bielsko-żywieckiej opracowane w ostatnich latach.

Początki organizacji życia kościelnego i rozwój sieci parafialnej na Żywiecczyźnie

Wykaz placówek duszpasterskich na Żywiecczyźnie wg kolejności ich powstawania

L.p	Parafia	Pod wezwaniem	Data eryg.	Informacje
1.	Żywiec	Narodzenia NMP	przed 1325	Kościół parafialny w St. Żywcu był kościołem macierzystym dla parafii w nowym mieście Żywcu, w którym wybudowano nowy kościół w początkach XV w.
2.	Gilowice	Św. Andrzeja Apostoła	przed 1325	Reeryg. w 1925 r. W 1635 r. zbudowano nowy kościół. W 1757 r. przeniesiono do Gilowic drewniany kościół z Rychwałdu.
3.	Wilkowice	Św. Michała Archanioła	przed 1325	Reeryg. w 1797 r. Opat cystersów z Rud Lupo (Wilk) miał wznieść pierwszy kościół w Wilkowicach
4.	Cięcina	Św. Katarzyny	1358	Wymieniona w M.P.V. i w Lib. Ben.; reeryg. w 1789 r.
5.	Łodygowice	Św. Ap. Szymona i Judy	1373	Obecny kościół drewniany wybud. w latach 1634-1635
6.	Radziechowy	Św. Marcina	ok.1390	
7.	Rychwałd	Św. Mikołaja	1472	Stary kościół drewniany przeniesiony do Gilowic. Nowy murowany poświęcono w 1756 r.
8.	Łękawica	Św. Michała Archanioła	1480	Par. wspomniana w Lib. Ben., reeryg. w 1935 r. Drewniany kościół z XVI w. spłonął w 1992 r. Odbudowany w latach 1993-1996, poświęcony w 1997 r.
9.	Lipowa	Św. Bartłomieja	ok.1480	Par. wymieniona w Lib. Ben. ok. 1480 r., później przyłączona do parafii w Radziechowach, reeryg. w 1896 r.
10.	Zembrzyce	Św. Jana Chrzciciela	1533	Nowy kościół wybud. w 1913 r.
11.	Czaniec	Św. Bartłomieja	1565	
12.	Krzeszów	Matki Bożej Nieustającej Pomocy	1612	Kościół drewn. istniał w XVI w. W 1615 r. wzniesiono nowy staraniem Piotra Komorowskiego. W latach 1635-1782 przebywali tu kanonicy regulami
13.	Sucha	Nawiedzenia NMP	1614	Kościół wybud. przez Piotra Komorowskiego (1613-1614). W 1630 r. przybyli do parafii kanonicy regulami i przebywali tu do 1782 r. Nowy kościół wybud. w 1908 r.

ZDZISŁAW GOGOLA OFMConv

14.	Jeleśnia	Św. Wojciecha	1628	
15.	Milówka	Wniebowzięcia NMP	1667	Przed tą datą należała do par. w Radziechowach. W latach 1628-1630 wybud. Kościół drewn. Nowy kościół konsekrowany w 1847 r.
16.	Ślemień	Św. Jana Chrzcziciela	1672	Eryg. staraniem Katarzyny Grudzińskiej. Sanktuarium na Jasnej Górze pw. Narodzenia NMP
17.	Lachowice	Św. Ap. Piotra i Pawła	1789	Kościół drewn. wybud. w 1789 r.
18.	Szczyrk	Św. Jakuba Apostoła	1797	Kościół par. drewn. z lat 1797-1800. Sanktuarium Księża Salezjanów pw. NMP Królowej Polski
19.	Koszarawa	Św. Karola Boromeusza	1824	
20.	Rajcza	Św. Wawrzyńca i św. Kazimierza	1844	Kościół drewn. zbud. w 1674 r. Król Jan Kazimierz ofiarował do niego obraz MB Częstochowskiej. Nowy kościół wybud. w latach 1886-1890
21.	Międzybrodzie Bialskie	Św. Marii Magdaleny	1845	
22.	Tarnawa Dolna	Św. Jana Kantego	1845	Nowy kościół par. wybud. w latach 1878-1882
23.	Straconka	MB Pocieszenia	1875	
24.	Mikuszowice Krakowskie	Św. Barbary	1894	Kościół wg podania miał zbudować zbójnik Kmita Mikuszowski. Kościół ten spłonął w 1687 r. Obecny drewn. wybud. w 1690 r.
25.	Stryżawa	Św. Anny	1897	Kościół wybudowano w latach 1892-1894
26.	Buczkowice	Przemienienia Pańskiego	1908	
27.	Porąbka	Narodzenia NMP	1909	
28.	Ujsoły	Św. Józefa	1913	
29.	Żabnica	MB Częstochowskiej	1918	
30.	Kobiernice	Niepokalanego Poczęcia NMP	1922	
31.	Godziszka	MB Szkaplerznej	1923	
32.	Zwardoń	Nawiedzenia NMP	1932	

Początki organizacji życia kościelnego i rozwój sieci parafialnej na Żywiecczyźnie

33.	Pietrzykowice	Najśw. Serca Pana Jezusa	1944	
34.	Rybarzowice	MB Pocieszenia	1947	
35.	Międzybrodzie Żywieckie	NMP Nieustającej Pomocy	1947	
36.	Krzyżowa	Niepokalanego Serca NMP	1948	
37.	Hucisko	Niepokalanego Serca NMP	1948	Kościół par. wybud. w latach 1938-1942
38.	Żywiec- Zabłocie	Św. Floriana	1948	
39.	Rycerka Górna	NMP Nieustającej Pomocy	1950	
40.	Juszczyna	Nawiedzenia NMP	1952	
41.	Zarzecze	Wszystkich Świętych	1964	Par. utworzona w 1926 r. w Starym Żywcu. Przeniesiona do Zarzecza w 1964
42.	Żywiec-Sporysz	Chrystusa Króla	1967	
43.	Wieprz	Niepokalanego Serca NMP	1970	Do par. należą: Wieprz, Brzuśnik, Bystra Żywiecka
44.	Leśna	Św. Michała Archanioła	1973	Do par. należą: Leśna, Sienna, Twardorzeczka
45.	Bujaków	Podwyższenia Krzyża Św.	1974	
46.	Bystra Krakowska	Najdroższej Krwi Pana Jezusa	1977	
47.	Sól	Najśw. Serca Pana Jezusa	1982	
48.	Kamesznica	Najśw. Imienia Maryi	1982	
49.	Trzebinia	MB Królowej Różańca Św.	1982	
50.	Pewel Wielka	Św. Maksymilian a Kolbego	1982	
51.	Meszna	Niepokalanego Serca NMP	1982	
52.	Łodygowice Górne	Św. Stanisława Bpa i Męczennika	1982	
53.	Pewel Ślemieńska	NMP Królowej Polski	1983	
54.	Pewel Mała	Najśw. Serca Pana Jezusa	1983	

ZDZISŁAW GOGOLA OFMConv

55.	Żywiec-Oczków	Św. Maksymiliana Kolbego	1983	
56.	Przyborów	Św. Jadwigi Królowej	1983	
57.	Sopotnia Mała	Św. Jana Chrzciciela	1983	
58.	Sopotnia Wielka	NMP Nieustającej Pomocy	1983	
59.	Cisiec	Św. Maksymiliana Kolbego	1984	Kościół wybudowano bez zezwolenia władz w ciągu jednej doby 5-6 listopada 1972 r.
60.	Przyłęków	NMP Wspomożenia Wiernych	1985	
61.	Żywiec-Moszczanica	Miłosierdzia Bożego	1986	
62.	Świnna	NMP Nieustającej Pomocy	1987	
63.	Laliki	Zesłania Ducha Świętego	1989	
64.	Koszarawa-Bystra	Św. Franciszka z Asyżu	1989	
65.	Soblówka	Niepokalanego Serca NMP	1990	
66.	Korbielów	NMP Królowej Aniołów	1993	Kościół konsek. w 1936 r. W 1958 r. przybyli tu dominikanie; w 1974 r. przywieźli cudowny obraz Matki Bożej z Bohorodczan

Źródła: J. Szablowski, *Zabytki sztuki w Polsce. Powiat Żywiecki*, Warszawa 1948; *Rocznik Towarzystwa Naukowego Krakowskiego*, Kraków 1861; *Schematyzm Diecezji Krakowskiej z 1904 r.*; Archiwum Kurii Metropolitalnej Krakowskiej, *Wizytacja za biskupa Radziwiłła*, A.V., vol. 17 z 1598 r. i *Wizytacja za biskupa Szyszkowskiego*, A.V., 1617; A. Komoniecki, *Dziejopis Żywiecki*, Żywiec 1987; J. Ptaśnik [red.], *Monumenta Poloniae Vaticana*, Kraków 1913, t. 1, 2; Jan Długosz, *Liber Beneficiorum*, t. 1, 2; T. Papesch, *Monografia wsi Gilowic*, Gilowice 1929, rkps; A. Komoniecki, *Rychwalda Monumenta; Schematismus Tarnoviensis 1861; Currenda Dioec. Tarnoviensis A.D. 1981*; M. Piela, *Lipowska świątynia ma sto lat – Kalendarz Żywiecki 1997r.*; *Inventarium ecclesiae parochialis in Cięcina 1789*; S. Heuman, *Wiadomości o parafii i kościele parafialnym w Suchej*, Kraków 1901; F. Lenczowski, *Przekazy kroniki Andrzeja Komonieckiego o kościołach w Żywcu i jego okręgu*, „Nasza Przeszłość” 38(1972); *Inventarium ecclesiae parochialis Krzeszoviensis 1752*; T. Gromnicki,

Początki organizacji życia kościelnego i rozwój sieci parafialnej na Żywiecczyźnie Świętopietrze w Polsce, Kraków 1908; Katalog kościołów i duchowieństwa Archidiecezji Krakowskiej 1983; Informator Diecezji Bielsko-Żywieckiej 1995.

Summary

Organizational Beginnings of the Church's Life and Development of Parish Network in Żywiec Region

The Church's structures in Poland were formed during the turn of the 11th-12th centuries. Back then the archbishop was in Gniezno. On the other hand, Kraków, Wrocław, Płock and Kolobrzeg were led by bishops. In the 14th century the capital of Poland was transferred to Kraków and the Kraków diocese became the largest diocese of Poland. It encompassed approximately 950 parishes covering 54,200 square kilometers. The Żywiec region belonged to the Kraków diocese until 1785 when the Tarnów diocese was created. Żywiec region was included in a newly created diocese for the period of almost 100 years. In 1880, the Żywiec region returned to the Kraków diocese. Since 1992, the Żywiec region belongs to Bielsko-Żywiec diocese. In the beginning, the parishes of this region – depending on the population – were two to three times bigger than in other regions in Europe (they contained several villages). The whole Żywiec region till 1644 belonged to Oświęcim deanry, which encompassed 37 towns. Bishop Piotr Gembicki in 1644 separated the mountainous parishes of this deanry and created Żywiec deanry. It was composed of twelve towns. New parishes were forming during the development in the Żywiec region. The most dynamic development took place in the 20th century. Presently, there are 66 towns and there is still a tendency of dividing the present parishes and creating new ones.

PRZYPISY

- ¹ K. Dobrowolski, *Dzieje kultu św. Floriana w Polsce do połowy XVI w.*, Warszawa 1923, s. 24nn. U. Borkowska, *Odbudowa i tworzenie podstaw*. w: J. Kłoczowski [red.], *Chrześcijaństwo w Polsce*, Lublin 1981, ss. 33-36
- ² J. Wyrozumski, *Dzieje Krakowa*, Kraków 1992, t. 1, s. 71; J. Widajewicz, *Prohor i Prokulf najdawniejsi biskupi krakowscy*, „*Nasza Przeszłość*” 4(1948), ss. 17-32; *Katalog kościołów i duchowieństwa archidiecezji Krakowskiej*, Kraków 1983, s.19; G. Labuda, *Czeskie chrześcijaństwo na Śląsku i w Małopolsce w X i XI wieku*. w: *Chryścianizacja Polski południowej*, Kraków 1994, ss. 86-87.
- ³ *Żywot św. Metodego*, w: *Żywoty Konstancyntyna i Metodego*, tł. Lehr-Splawiński, Poznań 1959, s.114.
- ⁴ K. Potkański, *Kraków przed Piastami*. w: tegoż, *Lechici, Polanie i Polska*, Warszawa 1965, s. 307.
- ⁵ G. Labuda, *Pierwsze państwo polskie*, Kraków 1985, ss. 15-26; W. Abraham, *Organizacja kościelna w Polsce do połowy XII w.*, Lwów 1893, s. 259nn.

- ⁶ B. Kumor, *Dzieje polityczno-geograficzne diecezji tamowskiej*, Lublin 1958, ss. 30-52.
- ⁷ *Podręczna Encyklopedia Kościelna*, Warszawa 1914, t. 39-40, s. 58; A. Witkowska, *Przemiany XIII wieku (1198-1320)*. w: J. Kłoczowski [red.], *Chrześcijaństwo w Polsce*, Lublin 1981, s. 62. Dla porównania w 1925 r. diecezja liczyła 242 parafie, a w 1937 r. 272 parafie. *Kościół katolicki w Polsce 1918-1990*, w: *Rocznik statystyczny*, Warszawa 1991, ss. 224-234.
- ⁸ A. Witkowska, *Przemiany XIII wieku*, s. 63.
- ⁹ Tamże, ss. 65-66; H. Wyczawski, *Przygotowanie do studiów w archiwach kościelnych*, Kalwaria Zebrzydowska 1989, ss. 152-154.
- ¹⁰ B. Kumor, *Archidiecezja krakowska i jej organizacja terytorialna*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 6(1979), ss. 88-89.
- ¹¹ B. Kumor, *Organizacja archidiakonalna w Małopolsce południowej*, „Prawo Kanoniczne”, 2(1959), nr 1-2 ss. 391-423.
- ¹² D. Borawska, *Z dziejów jednej legendy. W sprawie genezy kultu św. Stanisława Biskupa*, Warszawa 1950, s. 52.
- ¹³ M. Przybylko, *Urząd dziekana w rozwoju historycznym*, „Prawo Kanoniczne”, 3(1960), nr 3-4, ss. 195-272; tamże 5(1962), nr 1-2, ss. 77-148; J. Kracik, *Najstarsze akta kongregacji dekanalnych w Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 29(1974), ss. 261-272.
- ¹⁴ A. Komoniecki, *Dziejopis Żywiecki*, Żywiec 1987, s. 179.
- ¹⁵ Tamże, s. 178.
- ¹⁶ B. Kumor, *Ustrój i organizacja Kościoła polskiego w okresie niewoli narodowej 1772-1918*, Kraków 1980, s. 526.
- ¹⁷ F. Lenczowski, *Przekazy kroniki Andrzeja Komonieckiego o kościołach w Żywcu i jego okręgu*, „Nasza Przeszłość” 38(1972), ss. 93-119.
- ¹⁸ J. Szablowski, *Zabytki sztuki w Polsce. Powiat żywiecki*, Warszawa 1948. Cenne materiały źródłowe znajdują się w Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie, Archiwum Diecezjalnym w Tarnowie, Archiwum Państwowym w Żywcu, Archiwum Parafialnym Parafii Narodzenia NPM w Żywcu, w Archiwach parafialnych w Rychnaldzie i Gilowicach.
- ¹⁹ *Acta Camerae Apostolicae*, vol. 1(1207-1344), w: J. Ptaśnik [red.], *Monumenta Poloniae Vaticana*, Kraków 1913, t. 1.
- ²⁰ *Monumenta Poloniae Vaticana*, t. 1, s. 149.
- ²¹ F. Lenczowski, *Przekazy kroniki Andrzeja Komonieckiego*, s. 94; K. Potkański, *Granice biskupstwa krakowskiego*, „Rocznik Krakowski” 4(1900), s. 215.
- ²² J. Długosz, *Liber beneficiorum*, t. 1, s. 86; t. 2, s. 289 – wymienione są tu Antiqua Zywyecz villa i oppidum Zywyecz.
- ²³ A. Komoniecki, *Dziejopis Żywiecki*, s. 60; J. Szablowski, *Zabytki sztuki w Polsce*, s. 228.
- ²⁴ Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie, *Acta Visitationis*, t. 17, r. 1598: wizytacja za biskupa Radziwiłła.
- ²⁵ J. Szablowski, *Zabytki sztuki w Polsce*, s. 13.
- ²⁶ Archiwum Kapituły Metropolitalnej w Krakowie, *Acta Visitationis*, t. 17, r. 1598.
- ²⁷ J. Bukowski, *Dzieje reformacji w Polsce*, Kraków 1883, t. 1, s. 650.
- ²⁸ J. Kracik, *Radziechowy, parafia z jagiellońskich czasów*, Radziechowy 1993, s. 6.